

Карина Чір`єва

студентка 13-151-мз групи історико-юридичного факультету.

Науковий керівник: **О.Ю. Волкович,**

доцент кафедри адміністративного

і господарського права та правоохоронної діяльності,

Херсонського державного університету,

М. Херсон

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В будь-якій державі незалежно від домінуючої економічної моделі та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль. Недарма банківську систему часто порівнюють з кровоносною системою економіки держави [1, с.19]. Не тільки в Україні, а й багатьох інших державах банківська регулятивна політика знаходиться далеко не в ідеальному стані. Наприклад, у Китаї кредитний портфель чотирьох найбільших банків, які володіють 80% активів усієї банківської системи, складається на 25% або 200 млрд доларів з прострочених кредитів сумнівної якості. Схожа ситуація виникла в Індії [2, 55].

Формування моделей фінансування бізнесу в Україні відбувалось у складних умовах інституціональної трансформації та змін форм власності. Фінанси підприємств корпоративного сектора є вразливими до кризових процесів в економіці та інституційних прогалин, що особливо актуально в Україні, з її макрофінансовою нестабільністю, високим рівнем корупції та незахищеністю бізнесу від адміністративного свавілля бюрократизованої державної машини. Нестабільна макроекономічна ситуація в Україні, декапіталізація у фінансовому секторі та непослідовні заходи стосовно очищення банківської системи упродовж 2014–2016 рр. значно погіршили умови фінансування бізнесу в Україні. Прорахунки НБУ у грошово-кредитній і валютно-курсній політиці, боргова політика уряду, особливо після 2014 р., попри наявність ресурсів, призвели до згорання кредитування підприємств. Упродовж останніх років відбувається

прогресуюча автономізація фінансів бізнесу, проявом якої є стрімке зниження частки банківського кредитування у фінансуванні продуктивного капіталу в Україні.

Правове регулювання, правові відносини банківської діяльності досліджували різні науковці, зокрема: Л. Воронова, О. Вовчак, В. Грушко, О. Любунь, О. Орлюк, В. Міщенко, В.Кротюк, М. Козоріз та ін.

Так, 20 березня 1991 року розпочався новий етап розвитку вітчизняної банківської системи. Згідно з прийнятим Верховною Радою України Законом «Про банки та банківську діяльність» було засновано Національний банк України (надалі – НБУ) [3]. Курс у напрямі незалежності держави вимагав створення власної грошової та банківської системи. Законом передбачено створення децентралізованого банківського сектора з самостійною державною установою в особі НБУ.

Побудова банківської системи фактично з нуля була надзвичайно складним викликом. В умовах синхронної трансформації економічних, правових та суспільних сфер, що проявляло себе в формі невизначеності політичного курсу, корупції, інфляції тощо було досить важко сформуванню ефективну систему банківського регулювання та нагляду [4, с.21]. Що стосується України, то її банківську систему можна віднести до перехідного типу, хоча скоріше вона вже наближена до банківської системи ринкового типу. І тут цілком слушною є позиція російських вчених, які зазначають, що банківська система є «перехідною в тому розумінні, що в ній хоча і за формою містяться компоненти ринкової банківської системи, проте їх взаємодія не досягла ще необхідного ступеня зрілості» [5, с. 57].

Фінансову систему держави професор Л.К. Воронова розглядає як сукупність різних сфер фінансових відносин, у процесі яких утворюються і використовуються різні грошові фонди [6, с. 21]. Кожна ланка (інститут) системи фінансів має свої специфічні форми та методи формування та використання грошових фондів. Так, фінансова система держави розглядається, по-перше, як сукупність фінансово-правових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню фондів грошових коштів; по-друге, як сукупність державних органів та установ, що здійснюють фінансову

діяльність. Учені підкреслюють, що фінансова система держави являє собою «статичку фінансової діяльності держави» [7, с. 99].

Підсистему публічних державних та муніципальних фондів грошових коштів складають централізовані та децентралізовані фонди, які взаємопов'язані та взаємозумовлені. ідносини між банками і клієнтами ґрунтуються на договірній основі, а саме на банківських договорах.

Так, відповідно до ст.47 Закону України «Про банки та банківську діяльність», на підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Є також, цілий ряд банківських операцій та угод, які банки мають право здійснювати на підставі закону, за умови наявності всіх банківських ліцензій, так і на підставі письмового дозволу Національного банку України.

Таким чином, концепції «трьох китів» договорів (кредитний договір, договір банківського вкладу (депозиту) та договір банківського рахунку) раніше не проводилось. Досліджували або окремі банківські договори (Є.В. Карманов Договір банківського вкладу в іноземній валюті [8], Н.В. Тульчевська Договір банківського депозитного рахунку [9], С.М. Лепех Кредитний договір [10], Н.В. Дроздова Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України) [11], або досить широке коло банківських договорів, наприклад, І.А. Безклубий. Теоритичні проблеми банківських правочинів, який проаналізував не тільки основні базові банківські договори, а також інші договори, які мають право укладати комерційні банки, включаючи ті, які укладаються на підставі окремого письмового дозволу Національного банку України.

Отже, предмет дослідження обмежений трьома договорами (кредитний договір, договір банківського вкладу та договір банківського рахунку) з наступних причин:

1. Відповідно до ч.ч. 1,2 ст. 19 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банк має право здійснювати банківську діяльність тільки після отримання банківської ліцензії.

2. Відповідно до ч.1 ст.47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» на підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції:

1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;

2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;

3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

3. Відповідно до п.2 ч.1 ст. 20 Закону України «Про банки та банківську діяльність»[3] Національний банк України може відкликати банківську ліцензію у випадку, якщо банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії.

Банк зобов'язаний докладати максимальних зусиль для уникнення конфлікту інтересів працівників банку і клієнтів, а також конфлікту інтересів клієнтів банку. Банкам забороняється вимагати від клієнта придбання будь-яких товарів чи послуг від банку або від спорідненої чи пов'язаної особи банку як обов'язкову умову надання банківських послуг [12].

Отже, зазначений загальний аналіз законодавства дає підстави стверджувати, що операції, які опосередковують договори банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку та кредитний договір, у сукупності становлять основний зміст банківської діяльності, яка підлягає ліцензуванню, а неможливість виконувати хоч одну банківську операцію з числа базових, в тому числі з мотивів

відкриття банківської ліцензії, нівелює поняття банківської діяльності в цілому, зміст якої визначив законодавець

Список використаних джерел

1. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України: Київ : Київ :Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
2. Андрианов В. Ограничение банковских рисков: рекомендации Базельского комитета и обязательные нормативы деятельности банков. Банковское дело. 2004. № 10. С. 47-55.
3. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. Ст. 30. 154. (із змінами та доповненнями).
4. Олексій Хаб'юк. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія. Івано-Франківськ: ОППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. 260с.
5. Жуков А.М., Іоффе А.Ю., Кротюк В.Л., Пасічник В.В., Селіванов А.О. та ін. *Банківське право України*: навч. посібник. Київ : Київ :Ін Юре, 2000. С. 56-58.
6. Воронова Л.К. *Фінансове право України*: підручник. Київ : Київ :Прецедент; Моя книга, 2006. С. 21-22.
7. Латковська Т.А. Закони в системі джерел банківського права. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 4. С. 98-100.
8. Карманов Є.В. Договір банківського вкладу (депозиту) в іноземній валюті : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2001. 20 с.
9. Тульчевська Н. В. Укладення договору банківського депозитного рахунку / Н. В. Тульчевська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2002. Вип. 18. С. 363-368.
10. Лемех С.М. Кредитний договір : Автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. М. Лемех; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Л., 2004. 19 с.
11. Дроздова, Наталія Василівна. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 /Дроздова Наталія Василівна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2005. 22 с.
12. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо укладення договорів у вигляді електронного документа» від 3 лютого 2017 року за № 6028: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/LH4NG00B?an=2>